

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ભારતીય વીમા ઉદ્યોગ અને બજાર વિકાસ વિશ્લેષણ

Parsana Hardik.G

Ph.D Scholar (Economics Department),
Saurashtra university, Rajkot.

VIDHYAYANA

પ્રસ્તાવના

ભારતના વીમા ઉદ્યોગમાં 57 વીમા કંપનીઓનો સમાવેશ થાય છે, જેમાંથી 24 જીવન વીમા વ્યવસાયમાં છે અને 33 બિન-જીવન વીમા કંપનીઓ છે. જીવન વીમા કંપનીઓમાં જીવન વીમા નિગમ (એલઆઈસી) એકમાત્ર જાહેર ક્ષેત્રની કંપની છે. તે સિવાય જીવન સિવાયની વીમાદાતાઓમાં જાહેર ક્ષેત્રના છ વીમાદાતાઓ છે. આ ઉપરાંત, એકમાત્ર રાષ્ટ્રીય રી-ઇન્સ્યુરર છે, એટલે કે, ભારતીય વીમા નિગમ (જી.આઈ.સી.). ભારતીય વીમા બજારના અન્ય હિસ્સેદારોમાં એજન્ટો (વ્યક્તિગત અને કોર્પોરેટ), દલાલો, સર્વેક્ષણો અને આરોગ્ય વીમા દાવાની સેવા આપતા તૃતીય-પક્ષ સંચાલકોનો સમાવેશ થાય છે.

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્ર

ભારતમાં વીમા ઉદ્યોગમાં છેલ્લા દાયકામાં મોટી સંખ્યામાં અદ્યતન ઉત્પાદનોની રજૂઆત સાથે મોટી વૃદ્ધિ જોવા મળી છે. આનાથી સકારાત્મક અને સ્વસ્થ પરિણામની આકરી સ્પર્ધા થઈ છે.

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્ર તેની અર્થવ્યવસ્થાની સુખાકારીમાં ગતિશીલ ભૂમિકા ભજવે છે. તે વ્યક્તિઓમાં બચત માટેની તકોમાં નોંધપાત્ર વધારો કરે છે, તેમના ભાવિની રક્ષા કરે છે અને વીમા ક્ષેત્રને ભંડોળના વિશાળ પૂલ બનાવવામાં મદદ કરે છે.

આ ભંડોળની સહાયથી વીમા ક્ષેત્ર મૂડી બજારોમાં ખૂબ ફાળો આપે છે, ત્યાં ભારતમાં માળખાકીય સુવિધાઓનો મોટો વિકાસ થાય છે.

ભારતીય વીમા ક્ષેત્ર

ભારતીય વીમા ક્ષેત્ર મૂળભૂત રીતે જીવન વીમા અને બિન-જીવન વીમા – બે વર્ગોમાં વહેંચાયેલું છે. બિન-જીવન વીમા ક્ષેત્રને સામાન્ય વીમા તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ અને નોન-લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ બંને IRDAI (ઇન્શ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા) દ્વારા સંચાલિત છે.

IRDA (ઇન્શ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી) ની ભૂમિકા ભારતના સમગ્ર વીમા ક્ષેત્રની સંપૂર્ણ દેખરેખ રાખવાની છે અને તે બધા વીમા ગ્રાહક અધિકારના કસ્ટોડિયનની (કાયદાની દ્રષ્ટિએ કબજો ધરાવનાર) જેમ કાર્ય કરે છે. આ કારણ છે કે તમામ

VIDHYAYANA

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

An International Multidisciplinary Research E-Journal

વીમાદાતાઓએ IRDAના નિયમો અને નિયમોનું પાલન કરવું પડશે.

Life Insurance Business Performance:	2016-17		2017-18	
	Public Sector	Private Sector	Public Sector	Private Sector
Premium Underwritten (Rs in Crores)	300487.36	117989.26	318223.20	140586.24
New Policies Issued (in Lakhs)	201.32	63.24	213.38	68.59
Number of Offices	4897	6057	4908	6204
Benefits Paid (Rs in Crores)	69463.00	142898.13	81235.59	166876.88
Individual Death Claims (Number of Policies)	768396	110107	739082	108904
Individual Death Claims Amount Paid (Rs in Cr)	10585.53	326509	10747.53	3876.29
Group Death Claims (Number of lives)	290938	429308	284675	481125
Group Death Claims Amount Paid (Rs in Cr)	2995.61	3239.56	3536.20	408042
Individual Death Claims (Figures in percent of policies)	98.31	93.72	98.04	95.24
Group Death Claims (Figures in percent of lives covered)	99.73	99.03	99.80	99.20
No. of Grievances reported during the year	30784	90063	77184	77183
Grievances resolved during the year	30784	90751	77184	77229

VIDHYAYANA

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્રમાં કુલ 57 વીમા કંપનીઓનો સમાવેશ થાય છે. જેમાંથી 24 કંપની ઓ જીવન વીમા પ્રદાતા છે અને બાકીની 33 જીવન વીમા વીમા કંપનીઓ છે. જેમાંથી જાહેર ક્ષેત્રની સાત કંપનીઓ છે.

જીવન વીમા કંપનીઓ વ્યક્તિઓના જીવનને કવરેજ પ્રદાન કરે છે, જ્યારે બિનજીવન વીમા કંપનીઓ મુસાફરી, આરોગ્ય, અમારી કાર અને બાઇક અને ઘર વીમા જેવા આપણા રોજિંદા જીવનમાં કવરેજ આપે છે. ફક્ત આ જ નહીં, પરંતુ જીવન-વીમા વીમા કંપનીઓ આપણા ઓધોગિક ઉપકરણો માટે પણ કવરેજ પ્રદાન કરે છે. આપણા ખેડૂતોનો પાક વીમો, મોબાઇલ માટે ગેજેટ વીમો, પાળતુ પ્રાણી વીમો વગેરે એ કેટલીક સામાન્ય વીમા પેદાશો છે જે ભારતની સામાન્ય વીમા કંપનીઓ દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાઈ છે. પરંતુ, સામાન્ય વીમા કંપનીઓ વ્યક્તિઓને શુદ્ધ જોખમ આવરી લેવામાં અનિચ્છા રાખે છે.

Life Insurance Performance

SOURCE: IRDA Annual Report

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાંથી તે જોવા મળે છે જાહેર ક્ષેત્રમાં વ્યક્તિગત મૃત્યુ દાવાઓમાં નીતિઓની ટકાવારીનો વિકાસ દર સરેરાશ મૂલ્ય 67789.2 છે અને પ્રમાણભૂત વિયલન મૂલ્ય 22056.75 છે અને સહ-તફાવત 32.53726 છે અને ત્યારબાદ કમ્પાઉન્ડ વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર નકારાત્મક મૂલ્ય -0.01976 છે. ખાનગી ક્ષેત્ર દ્વારા સરેરાશ મૂલ્ય 158916.2 છે અને માનક વિયલન મૂલ્ય 87065.18 છે અને સહ-વેરિએન્સ નકારાત્મક મૂલ્ય 54.78685 છે અને તે પછી સંયુક્ત વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર નકારાત્મક મૂલ્ય છે -0.23224 અને તે પછી જાહેર ક્ષેત્રમાં જૂથ મૃત્યુ દાવાઓમાં નીતિના ટકાની વૃદ્ધિ દર સરેરાશ મૂલ્ય 67898 છે અને માનક વિયલન મૂલ્ય 22165.69 છે અને સહ-વેરિએન્સ 32.64557 છે અને પછી કમ્પાઉન્ડ વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર નકારાત્મક મૂલ્ય છે -0.02101 ત્યારબાદ ખાનગી ક્ષેત્રનો સરેરાશ મૂલ્ય 159012 છે અને માનક વિયલન મૂલ્ય 85962.83 છે અને સહ-વેરિએન્સ નકારાત્મક મૂલ્ય છે 54.06059 અને તે પછી કમ્પાઉન્ડ વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર નકારાત્મક મૂલ્ય -0.23189 છે

VIDHYAYANA

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્રનો ભૂતકાળ

ભારતીય વીમા ક્ષેત્રના ઇતિહાસમાં, એક દાયકા પહેલા એલઆઈસી એકમાત્ર જીવન વીમા પ્રદાન કરનાર હતું. રાષ્ટ્રીય વીમા, યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા વીમા, ઓરિએન્ટલ અને ન્યૂ ઇન્ડિયા ઇન્સ્યોરન્સ જેવી જાહેર ક્ષેત્રની અન્ય કંપનીઓએ બિન-જીવન વીમો પૂરો પાડ્યો છે અથવા ભારતમાં તેને સામાન્ય વીમો કહેવાય.

જો કે, નવી ખાનગી ક્ષેત્રની કંપનીઓની રજૂઆત સાથે, વર્ષ 2000 માં ભારતમાં વીમા ક્ષેત્રે ખાનગીકરણ કરવામાં આવ્યું. હાલમાં, 24 જીવન વીમા કંપનીઓ અને 30 બિન-જીવન વીમા કંપનીઓ ભારતમાં આવેલ છે.

પરંતુ, ઘણી વીમા કંપનીઓ છે જેઓ ભારતમાં જીવન વીમા અને બિન-જીવન વીમા ક્ષેત્ર એમ બંને શરૂ કરવા માટે IRDAની મંજૂરીઓની રાહ જોઈ રહી છે.

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્રનું વર્તમાન

હાલમાં ભારતમાં LIC એક માત્ર જાહેર ક્ષેત્રની વીમા કંપની છે. વીમા ક્ષેત્ર અને શેર માર્કેટ એમ બંનેમાં યોગદાન ધરાવતી સરકાર શાસિત કંપની છે. આ ઉપરાંત ભારતમાં એગ્રિકલ્ચર ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ કંપની આવેલ છે જે પાક વીમો અને ભારતની ખાદ્ય નિક્કસોને ધિરાણ પૂરું પડે છે. આ ઉપરાંત અન્ય ખાનગી વીમા કંપનીઓ આવેલ છે જેમને ભારતમાં પોતાના વીમા વ્યવસાયને શરૂ કરવા માટે વિદેશી વીમા કંપનીઓ સાથે સંયુક્ત સાહસ કર્યું છે. વિદેશી બજારો સાથેના સહયોગથી ભારતમાં વીમા ક્ષેત્ર ઊંચા શેર માર્કેટ સાથે વિકસિત થયું છે. ભારતે 2000 માં વીમા ક્ષેત્રની ખાનગી કંપનીઓને મંજૂરી આપી હતી અને એફડીઆઈ પર મર્યાદા 26% કરી હતી, જે 2014 માં વધારીને 49% કરી દેવામાં આવી છે.

ભારતમાં વીમા બજારનું કદ

વીમો લેવાની સરકારની નીતિએ ધીરે ધીરે દેશમાં વીમા પ્રવેશ અને વીમા યોજનાઓ ના પ્રસારને આગળ ધપાવ્યો છે.

VIDHYAYANA

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

નાણાકીય વર્ષ ૨૦ (સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૯ સુધી) ભારતમાં બિન-જીવન વીમા કંપનીઓનો કુલ સીધો પ્રીમિયમ ૪૧૦.૭૧ બિલિયન (US\$ ૫.૮૭ billion) ની સપાટીએ પહોંચ્યો છે, જે ૧૪.૪૭ ટકા વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર્શાવે છે. ભારતમાં એકંદરે વીમા પ્રવેશ (જીડીપીના ટકા તરીકે પ્રીમિયમ) ૨૦૦૧ માં ૨.૭૧ ટકાની સરખામણીએ ૨૦૧૭ માં ૩.૬૯ ટકા પર પહોંચી ગયો છે.

નાણાકીય વર્ષ ૧૯ માં નવા જીવન વીમા વ્યવસાયનું પ્રીમિયમ વાર્ષિક ધોરણે ૧૦.૭૩ ટકા વધીને રૂ. ૨.૧૫ ટ્રિલિયન (US\$ ૩૦.૭ billion) થયું છે. નાણાકીય વર્ષ ૨૦ માં (જુલાઈ ૨૦૧૯ સુધી) નોન-લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ કંપનીઓના કુલ ડાયરેક્ટ પ્રીમિયમ \$ ૫.૭ બિલિયન યુએસ ડોલર પર પહોંચ્યા, જે વાર્ષિક ધોરણે વૃદ્ધિ દર ૧૬.૬૫ ટકા દર્શાવે છે.

બિન-જીવન વીમા બજારમાં ખાનગી ક્ષેત્રની કંપનીઓનો બજાર હિસ્સો નાણાકીય વર્ષ ૨૦૧૩ માં ૧૩.૧૨ ટકાથી વધીને નાણાકીય વર્ષ ૨૦ (એપ્રિલ ૨૦૧૯ સુધી) માં ૫૫.૭૦ ટકા થયો છે.

રોકાણો અને તાજેતરના વિકાસ

ભારતીય વીમા ક્ષેત્રમાં કેટલાક મોટા રોકાણો અને વિકાસ નીચે મુજબ છે.

- ❖ બિન-જીવન વીમા કંપનીઓએ એપ્રિલથી ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૯-૨૦ના તેમના સામૂહિક પ્રીમિયમમાં ૧૪ ટકાનો વધારો કર્યો છે. VIDHYAYANA
- ❖ નવેમ્બર ૨૦૧૯ માં, એરટેલ એ ભારતી એએક્સએ લાઇફ સાથે ભાગીદારી કરીને વીમા ક્વચ સાથે પ્રિપેઇડ બંડલ લોન્ચ કર્યું હતું.
- ❖ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૯ માં, કોમ્પિટિશન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા (સીસીઆઈ) એ એસબીઆઈ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સમાં શેરના સંપાદનને મંજૂરી આપી હતી.
- ❖ નવેમ્બર ૨૦૧૮ સુધીમાં, એયડીએફસી એર્ગો આશરે ૨,૬૦૦ કરોડ (યુએસ \$ ૩૭૦.૦૫ મિલિયન) ના મૂલ્યાંકન પર એપોલો મ્યુનિક સ્વાસ્થ્ય વીમો મેળવવા માટે અદ્યતન ચર્ચામાં છે.
- ❖ ભારતનું અગ્રણી મંડળ બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જ (બીએસઈ) એ નવા વિતરણ વિનિમય મંચ દ્વારા દેશમાં એક મજબૂત વીમા વિતરણ નેટવર્ક બનાવવા માટે એબિક્સ ઇન્ક સાથે સંયુક્ત સાહસ સ્થાપશે.

VIDHYAYANA

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

वीमा क्षेत्रे सरकारी पढेव

- ❖-केन्द्रीय बजेट 2019-20 मुजब वीमा मध्यस्थीओ माटे 100 टका विदेशी सीधा रोकाण (अेइडीआए) नी मंजूरी.
- ❖-सप्टेम्बर 2018 मां, 100 मिलियनथी वधु संवेदनशील परिवारोने 5,00,000 रूपिया (7,723 डोलर) सुधीनुं क्वरेज आपवा आयुष्मान भारत डेठण राष्ट्रीय आरोग्य संरक्षण योजना शुरू करवामां आवी डती. आ योजनाथी भारतमां आरोग्य वीमाना प्रवेशमां 34 टकाथी 50 टकानो वधारो थवानी धारणा छे.
- ❖-2017-18मां प्रधानमंत्री फ़ासल विमा योजना (पीएमअेइपीवाय) डेठण 47.9 मिलियनथी वधु भेडूतोने लाभ मण्यो डतो.
- ❖-इन्श्योरन्स रेग्युलेटरी अेन्ड डेवलपमेन्ट ओथोरिटी ओइ इन्डिया (आइआरडीअेआए) अे भारतनी वीमा कंपनीओ माटे इरीथी डिआइन करेवी प्रारंभिक जाडेर ओइर (आइपीओ) मार्गदर्शिका जारी करवानी योजना बनावी छे, जे आइपीओ रूट द्वारा इक्विटीने डाएवस्ट करवा मागे छे.
- ❖-आइआरडीअेआए अेन्डोने योग्य पात्र रोकाणकारोना पूलने विस्तृत करवा माटे, इन्श्युरर्सने(विमादाता) वधाराना बॉन्ड्समां 10 टका सुधी रोकाण करवानी मंजूरी आपी छे, जे तेमनी प्रथम स्तरनी मूडी वधारवा माटे अेन्डो द्वारा जारी करवामां आवे छे.

भारतमां वीमा क्षेत्रनुं लविष्य

आवकना वधारा अने भरीड शक्तिना वधारानी वृद्धि तेमज धरगथ्यु बयत साथे, भारतमां वीमा क्षेत्र भारतीय बजारमां प्रोडक्ट इनोवेशन, मल्टि-डिस्ट्रिब्युशन, वधु सारा दावाओनुं व्यवस्थापन अने नियमनकारी वलणो जेवा उभरता वलणो रजू करशे.

VIDHYAYANA

An International Multidisciplinary Research E-Journal

ISSN 2454-8596
www.MyVedant.com

ભાવિ જીવન વીમા ઉદ્યોગ માટે નિયમનકારી માળખામાં અનેક ફેરફારો સાથે આશાસ્પદ લાગે છે, જે ઉદ્યોગ દ્વારા તેના વ્યવસાયનું સંચાલન કરે છે અને તેના ગ્રાહકો સાથે સંકળાય છે તે રીતે વધુ પરિવર્તન થશે

2020 સુધીમાં એકંદરે વીમા ઉદ્યોગ 280 અબજ યુએસ ડોલર પહોંચવાની અપેક્ષા છે. દેશમાં જીવન વીમા ઉદ્યોગ આગામી ત્રણથી પાંચ વર્ષ માટે વાર્ષિક ધોરણ 12-15 ટકાનો વૃદ્ધિ કરશે.

વસ્તી વિષયક પરિબલો, જેમ કે વધતી મધ્યમ વર્ગ, યુવાન વીમાપાત્ર વસ્તી અને સુરક્ષા અને નિવૃત્તિ યોજનાની જરૂરિયાતની વધતી જાગૃતિ, ભારતીય જીવન વીમાના વિકાસને ટેકો આપશે.

સમીક્ષા

ભારતમાં વીમા ક્ષેત્રને વીમા કવચ વધારવા માટે ખોલવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ લોકો ને વીમાના મહત્વ વિશે જાગૃત ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી તે લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકાતું નથી. એવું જોવા મળ્યું છે કે ભારતમાં વીમા પોલિસી રોકાણકારો કર બચાવવાના હેતુ માટે ખરીદ તા હોય છે, રક્ષણ માટે નહીં. આપણા દેશના વીમા ક્ષેત્રનું આપણા દેશના આર્થિક વિકાસ માં નોંધપાત્ર યોગદાન છે. કારણ કે તે માળખાગત વિકાસ માટે લાંબા ગાળાના ભંડોળ પૂરું પાડે છે અને દેશની જોખમ લેવાની ક્ષમતાને મજબૂત કરવામાં મદદ કરે છે. ડિરેગ્યુલેશન સમયગાળા દરમિયાન, મોટી સંખ્યામાં ખાનગી વીમાદાતાઓના ઉદભવને કારણે, વીમા પ્રવેશ અને વીમાની ધનતા, જીવન-વીમા અને બિન-જીવન વીમા વ્યવસાય બંનેમાં નોંધ પાત્ર વધારો થયો છે.

संदर्भसूची

- ❖ Rakshit, D. D. (2017). Analysis of Growth of Insurance Density and Insurance Penetration in India After Initiation of Reforms in Insurance Sector. International Journal of Research in Economics & Social Sciences , 7 (6), 164-171.
- ❖ T.S. Ramakrishna Rao (2000). The Indian Insurance Industry the Road Ahead, Journal of Insurance Chronicle, Vol.III, Issue I, Jan. 2013, p. 31.
- ❖ Nagalakshmi. N and Dr.Mathiraj s. Growth and Performance of Public and Private Life Insurance Sector. Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR) Vol 6, Issue 4, April 2019,ISSN-2349-5162.
- ❖ Annual Reports of IRDA since 2016-17 to 2017-18.

